

Основно училище „Свети свети Кирил и Методий“

обл. Велико Търново, общ. Стражица, с. Асеново, п.к. 5159

ул. «Седма» №14 тел. 0879008129 e-mail: info-300904@edu.mon.bg

Утвърдил Директор.....

/Атанас Атанасов/

**МЕХАНИЗЪМ
ЗА
ПРОТИВОДЕЙСТВИЕ
НА ТОРМОЗА И НАСИЛИЕТО
В УЧИЛИЩЕ**

УЧЕБНА 2024/2025 ГОДИНА

Приет на заседание на ПС с Протокол № 131 11.09.2024 год.

Настоящият училищен механизъм е изготвен на база документ, съставен от работна група в Министерството на образованието и науката с участието на представители на Министерството на труда и социалната политика, Агенцията за социално подпомагане, Държавната агенция за закрила на детето, Националната мрежа за децата, Фондация „Асоциация Анимус“, Асоциация „Родители“, Сдружение „Дете и пространство“ и УНИЦЕФ България.

I. ИЗМЕРЕНИЯ НА НАСИЛИЕТО И ТОРМОЗА

Какво е насилие?

В България в официална употреба е дефиницията на понятието „насилие“, дадена в параграф 1, т. 1-5 от допълнителните разпоредби на Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето:

„**Насилие**“ над дете е всеки акт на физическо, психическо или сексуално насилие, пренебрегване, търговска или друга експлоатация, водеща до действителна или вероятна вреда върху здравето, живота, развитието или достойността на детето, което може да се осъществява в семейна, училищна и социална среда.

„**Физическо насилие**“ е причиняване на телесна повреда, включително причиняване на болка или страдание, без разстройство на здравето.

„**Психическо насилие**“ са всички действия, които могат да имат вредно въздействие върху психичното здраве и развитие на детето, като подценяване, подигравателно отношение, заплаха, дискриминация, отхвърляне или други форми на отрицателно отношение, както и неспособност на родителя, настойника, попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури подходяща подкрепяща среда.

„**Сексуално насилие**“ е използването на дете за сексуално задоволяване.

Сексуално насилие и злоупотреба над дете според определението на Световна здравна организация е „участието на дете в сексуални действия, които той или тя не разбира напълно и за които не е в състояние да даде информирано съгласие, или за които детето не е подгответо от гледна точка на развитието си и не може да даде съгласие, или които са в нарушение на законите или социалните табута на обществото“.

„**Пренебрегване**“ е неуспехът на родителя, настойника и попечителя или на лицето, което полага грижи за детето, да осигури развитието на детето в една от следните области: здраве, образование, емоционално развитие, изхранване, осигуряване на дом и безопасност, когато е в състояние да го направи.

Насилието може да бъде от възрастен към дете, между деца и от дете към възрастен.

Тормозът /bullying/ е специфичен вид насилие сред децата и е сред най-неуловимите форми на агресивно поведение и насилие. Но не всеки акт на насилие е тормоз. Тормозът между връстници е групов феномен. Случаите на тормоз се извършват в групова среда, в присъствието на други връстници и в отсъствието на възрастни. Професор д-р Дан Олвеус определя тормоза като „повтарящи се във времето негативни действия от страна на един или повече ученици, когато някой умишлено причинява или опитва да причини травма или дискомфорт на друго дете чрез физически контакт, чрез думи или по друг начин.“

Тормозът, независимо от това как се упражнява, е много сериозно, оставящо траumaticни следи действие, защото тормозеният не може да се защити със собствени усилия. Тормозът не спира от само себе си, без външна намеса.

Ключови в разбирането за тормоза са следните характеристики:

- злонамерсна проява, която има за цел да нареди или унижи дете;
- извършва се от позиция на силата, като едната страна използва доминиращата си позиция, за да нареди другата физически или психически, да я унизи или изолира;
- повтаря се многократно във времето, а не е единократен и изолиран акт на насилие.

Проявите на тормоз най-общо могат да бъдат описани като:

- **Физически тормоз**, например, бълскане, щипане, разрушаване, удряне, нанасяне на болка, спъване, затваряне в някое помещение.

- **Психически тормоз**, например, подмятане, подиграване, закачане, обиди, омаловажаване, заплахи, изнудване, повреждане на личните вещи, кражба и хвърляне на вещи, заплашителни погледи, неприятелско следене; словесни изрази, които имат за цел да унижат и осъкърбят детето на база раса, пол, религия, сексуалност, увреждане или друго, с което се подчертава различие от останалите. Когато са в група – под формата на изолиране, игнориране, изключване от групови дейности, избягване, одумване и разпространение на злобни слухове, натиск върху другите да не влизат в приятелски отношения с децата, обект на тормоз.

- **Сексуален тормоз** – представлява всяка форма на нежелано словесно, несловесно или физическо поведение със сексуален характер, имащо за цел или водещо до накърняване на достойнството на лицето, и по-специално създаване на смущаваша, враждебна, деградираща (принизяваша), унизителна или обидна обстановка. Включва измислянето на сексуализирани прякори или имена, коментари за външността на някой и подигравки със сексуално значение, неподходящо докосване, бележки и надписи със сексуално съдържание и т.н. до по-екстремни форми на нападане и насилие.

„Кибер насилие“ и „Кибер тормоз“ са насилие и тормоз, които се осъществяват в дигитална среда чрез дигитални устройства. Включват създаване и разпространение на обидни, заплашителни и подигравателни визуални материали, снимки и текстови съобщения, които уронват достойнството на детето или го унижават: снимането на дете с мобилен телефон и свободното разпространяване на снимки или видеозапис без негово съгласие, кражба на самоличност/профили, обиди, разпространение на слухове в социалните мрежи и др.

Ако дете е въвлечено в рискова ситуация онлайн, това винаги има своите отражения в реалния му живот. Преживяванията за детето могат да бъдат дори по-унизителни, тъй като кибертормозът не може да бъде прекратен веднага и е достъпен до много по-голям кръг хора. Насилието между деца в училище обхваща широк спектър от прояви. То е явление със сериозни размери и оставя дълготрайни последици върху психичното здраве и поведението както на децата, които търсят насилие, така и на онези, които го извършват.

Разлики между тормоз и закачки или игра между децата и учениците.

По-голямата част от ситуацията на тормоз могат да бъдат овладени от учителите, а някои – от самите деца. Всяка намеса изисква внимателна преценка на ситуацията и нейната тежест. На първо място важно е да се разграничат случаите, когато не се касае за тормоз, а само за игра или приятелско премерване на силите между децата. За целта е необходимо да се наблюдава поведението на децата, включително и на тези, които само присъстват без активно да участват. Следното би могло да помогне за правилна оценка на ситуацията:

- Ако децата се закачат, бутат или бълскат или си разменят шеги, като при това се смеят, разменят си ролите и позициите и никой от тях няма видимо доминиращо положение, а околните не им обръщат особено внимание, то най-вероятно става дума за игра.

- Ако едно от децата е видимо напрегнато, не се усмихва, опитва се да се махне, ако ролите не се сменят, а другото дете е в постоянно доминираща позиция и това поведение привлича вниманието на околните, то най-вероятно става дума за тормоз.

- Ако детето/ученикът не се чувстват добре от закачките и подигравките, тогава поведението може да е тормоз.

- Ако детето/ученикът, към когото са отправени подигравките, поисква от другото дете да спре и той или тя не спират да се подиграват, тогава става въпрос за тормоз.

- Ако детето/ученикът, който дразни, продължава да дразни или дразни отново и отново, това е тормоз.

- Ако дразненето е за нещо, което детето/ученикът не може да промени (височина, носене на очила, тегло, способност да чете, атлетически способности и пр.), тогава може да е тормоз.

- Ако има и други хора наоколо, които наблюдават ситуацията и се окуражават или се присъединяват към ситуацията на подигравки, това е тормоз.
- Ако едното дете е по-силно или по-популярно, по-голямо на възраст или по-властно, това може да е тормоз.

Ако се касае просто за приятелска игра, учителят може да се намеси, за да предупреди децата да внимават да не се наранят. Ако обаче наблюдаваното поведение може да бъде определено като тормоз, е необходимо да се предприемат съответните стъпки, описани в механизма.

Физическото насилие и тормоз са формите, които възрастните най-често забелязват и затова често мерките за справяне обикновено са насочени именно към тях. Психическото насилие и тормоз по-трудно могат да бъдат установени, тъй като не са така видими, а и децата, от своя страна, нямат нагласата да споделят с възрастните за своите преживявания.

Проблемът се задълбочава, когато психическото насилие и тормоз, като обидните думи и прякори, социалното изолиране и други се подценяват от възрастните и се считат за нормална част от процеса на социализация и израстване на децата. Ето защо е важно да се обърне внимание още при първите признания за съществуването на насилие и тормоз.

Признания, по които може да се разпознаят насилието и тормозът.

Разпознаването на насилие и тормоз включва следните физически и поведенчески признания:

- различни по вид и цвят натъртвания, включително синини, постоянни или чести червени петна, включително от пръсти, насинени очи, следи от ухапване;
- неправдоподобни или объркани обяснения за травмите, включително едносрочни отговори;
- беспокойство и крайности в поведението – от агресивност до пасивност;
- лоша представа за себе си – децата смятат, че са заслужили насилието;
- прекалена отстъпчивост на детето и оставяне без протест да се прави каквото и да било с него;
- влошаване на здравословното състояние, което включва прилошавания, главоболие, отпадналост;
- влошаване на успеха от обучението и чести отсъствия от училище;
- чести отсъствия от определени часове;
- детето може да стане затворено и изолирано, да не желае да контактува с върстниците си;
- агресивно поведение и/или поведение, насочено към привличане на вниманието, упорито непослушание, самонараняване;
- внезапни избухвания, които са необичайни за възрастта или за нивото на развитие на детето;
- бягане и криене, включително зачестили бягства от училище;
- загуба на доверие, неучастие в общите занимания в училище, ниска самооценка;
- употреба на алкохол, медикаменти, занемаряване (постоянно обличане на един и същи дрехи или отказ да сресва косата си);
- психосоматични симптоми като болки в стомаха, главоболие, гадене и др., оплаква се, че сънува кошмири и сънят му е нарушен;
- различни прояви на сексуализирано поведение (имитация на сексуален акт, разголване, използване на език, свързан със сексуални действия и т.н., които са нехарактерни за съответната възраст);
- наблюдават се промени в навиците или в използването на интернет и социалните мрежи.

Тормозът между деца спада към насилието над дете и се третира с мерките на Закона за закрила на детето. Според чл. 7, ал. 1 и 2 от Закона за закрила на детето всяко дете има право на закрила от насилие и всеки, на когото стане известно за дете, преживяло насилие, е длъжен да сигнализира органите по закрила.

II. ПОЛИТИКА ЗА ПРЕВЕНЦИЯ И ИНТЕРВЕНЦИЯ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ

Принципи, ценности, философия.

Основни цели на политиката за превенция и интервенция на насилието са:

- Позитивна култура и климат в училище, които приемат различното и разнообразието и се базират на принципите на приобщаващото образование. Дават възможност за развитие на сигурна среда, в която децата открито споделят и обсъждат теми, свързани с насилието. Насърчават взаимоотношения на уважение сред цялата общност.
- Повишаване осведомеността на всички участници в процеса на образование, че насилието е неприемливо поведение.
- Споделено разбиране за насилието и тормоза и последиците.

Дейности за превенция (вкл. мерки по информиране), които развиват емпатия, уважение и резилианс сред децата, изграждат нулева толерантност към всички форми на насилие. Превантивна работа в часа на класа; работа по групи; реализиране на ученически проекти. Запознаване на учениците с различните форми на насилие и тормоз, възпитание на уважение и толерантност към различията, чувствителност към границите на другия, етика на взаимоотношенията, запознаване с това кое поведение е приемливо и кое – не, как да се реагира на неприемливо поведение, др.

- Интервенция – правила и процедури при всяка една проява на насилие и тормоз, вкл. по отношение на идентифициране и сигнализиране. Вписване, изясняване и прилагане на мерки и последващи действия в случаи на насилие и тормоз.
 - Предоставяне на подкрепа за пострадалите и въвлечените в ситуацията на насилие и тормоз.
 - Партийорство с родителите.
 - Механизми за сътрудничество с други, външни за училището служби, организации или институции.
 - Изграждане на ефективна система за дежурства.
 - Непрекъсната оценка и проследяване на ефективността на цялостната политика за превенция и интервенция на насилие и тормоз.

За сигурна образователна среда и нулева толерантност към насилието и тормоза:

- се възпитават у децата социални умения и нагласи, които не допускат насилие във взаимоотношенията;
- подобряване на физическата среда (с фокус върху стапите, общите помещения, както и санитарните помещения), която не съдържа предпоставка за изява на агресивното поведение и в същото време създава условия за формирането на групата/ клас като общност;
- намалява се съревнователния елемент между децата за сметка на екипната работа и споделяне на проблеми в общността на групата/класа, проектно-базирано обучение и изнесени дейности, които дават отлични резултати в тази посока;
- разбиране на последиците от насилието и тормоза и подкрепа на децата за справяне с неприемливото поведение, като не наблягат на наказанието.

Превенцията на насилие и тормоз включва комплекс от мерки, които имат за цел ограничаване и/или елиминиране на предпоставките и рисковите фактори, допринасящи за насилието. Превенцията поставя приоритет върху дейности на равнище група/клас – създаване на правила на отношения в групата/клас, морално възстановяване на щета, тематични дискусии, регулярно провеждани в часа на класа или по друго време. Дискусиите дават възможност в групата/класа да се обсъждат въпроси, които вълнуват или смущават децата, като по този начин се създава пространство за мислене и отработване на агресията чрез говорене, разиграване на ситуации, тяхното обсъждане и съответно осмисляне и развиване на нови умения и модели за ненасилствени отношения и поведение.

Интервенциите са последователни действия и мерки, които целят спиране и разрешаване на възникнала вече ситуация на насилие, тормоз и криза и се реализират като отчитат индивидуалните потребности на всяко дете, въвлечено пряко или косвено в ситуацията, като се прилага принципа на най-добрия интерес на детето.

Система от мерки за реализиране на сигурна образователна среда.

Създаден координационен съвет с ясни функции и делегирани отговорности, който да отговаря за планиране, проследяване и координиране на усилията за справяне с насилието и тормоза. Съветът се ръководи от заместник директор, определен от директора, и включва в състава си училищен психолог, учители, деца и родители.

Оценка на ситуацията

Оценка и анализиране на ситуацията за планиране на дейности за изграждане на сигурна образователна среда. Оценката съдържа описание на следното: До колко са запознати заинтересованите страни с темата за насилие и тормоз? Какви видове и форми на насилие и тормоз има в училище? Колко често се проявяват? Къде са местата, на които най-често се случват? Кои са участниците? Как се е реагирало до момента? Какво следва да се предприеме, за да бъде реакцията ефективна?

Оценката се организира от ръководството на институцията и се осъществява от координационния съвет в началото на учебната година (*Приложение 4*).

Резултатите от оценката и наличието на проблем се представят от координационния съвет и се обсъждат на тематичен педагогически съвет, на който участие могат да вземат всички заинтересовани страни. При необходимост резултатите се обсъждат и на родителските срещи и в часовете на класа.

План за превенция и интервенция на насилието и тормоза

Планът за изпълнение се изготвя и реализира от координационния съвет и се утвърждава от директора с продължителност от една учебна година, като се актуализира в началото на всяка учебна година. В плана са очертани срокове и отговорности по изпълнение на дейностите по превенция и интервенция.

- ❖ Актуализиране на дейности по превенция всяка учебна година
- ❖ Действия по превенция на равнище училище:

- Създаден и актуализиран периодично етичен кодекс на училищната общност, съгласно ЗПУО. Етичният кодекс на училището включва всички участници в образованието.

- Създадени единни училищни правила, които са част от Правилника за дейността на институцията. Изработени правила на поведение и ценности от всеки клас/група. Обобщени правила на ниво училище и вписване в Правилника за дейността на училището.

- Внасяне на промени в Правилника за дейността на институцията при необходимост.
- Запознаване на цялата училищна общност с определението,

проявленето и последиците от насилието и тормоза.

- Подобряване на системата от дежурства с оглед недопускане на насилие и тормоз.
- Повишаване квалификацията на педагогическия персонал за превенция и справяне с насилието и тормоза.

- Информиране и актуализиране на информацията за наличните ресурси в общността - съществуващи услуги и програми за превенция и противодействие на насилието и тормоза в училище.

- ❖ Действията за превенция на ниво клас/група включват:
- Децата и учителят създават правила за поведение на групата/класа.

- Обучителни дейности и работа с класа/групата, в които водеща роля има учителят/класният ръководител. При работата на равнище клас/група се прилагат всички форми на групова работа, дискусии, решаване на казуси, ролеви игри, споделяне на опит, като се използват възможностите на учебната програма, вкл. теми от глобалното, гражданско, екологичното, здравното, интеркултурното образование, часа на класа, различни извънкласни и извънучилищни дейности. Целта е да се създаде пространство, в което се говори открито за насилието и тормоза и се работи за

формирането у децата на нагласи и социални умения за здравословно и ненасилствено общуване, съптия, толерантност и уважение към различията, решаване на конфликти и др. Основните теми:
→ Правата на децата и отговорностите, които те създават по отношение на околните.
→ Ценностите – какво са, какви могат да бъдат, как се проявяват в поведението, как се прилагат в ежедневието?

→ Какво представляват насилието и тормозът, разпознаваме ли ги, как можем и на кого да съобщават за случаи на насилие и тормоз?

→ Какви са преживяванията на извършителя, последователите, потърпевши и наблюдалите?

→ Как се чувстваме, когато видим прояви на насилие и тормоз и какво правим? Какво можем да направим?

❖ Използване на подход, ориентиран към децата, на подхода за работа с върстници, осигуряване на условия за участие на децата и учениците, които стават естествените помощници при реализирането на дейностите по превенция (включване на ученическите съвети, реализиране на различни инициативи, идващи от децата, на ученически проекти и др.);

❖ Провеждане на тематични родителски срещи.

- Дейности по интервенция

- Дейности по интервенция на ниво институция

Дейностите по интервенция в училище са включени в Годишния план за дейността на училището и са приети на първия педагогически съвет през учебната 2022-2023 година.

Включват:

→ Водене на дневник /регистър/ със случаи и процедури за управление на информацията

Дневникът със случаи е създаден за целите на анализа и планирането на цялостна политика за превенция и интервенция на насилието и тормоза. В него се документират единствено ситуацията, съответстваща на второ и трето ниво според приетата класификация (*Приложение 1*), при които е необходима и намесата на координационния съвет. В Дневника със случая се описва следната информация: дата, група/клас, участници, вид насилие и ниво, какво е предприето като действие, подпись на служителя.

На базата на вписаните ситуации координационният съвет извършва анализ и оценка на риска от продължаване на насилието и тормоза. Координационният съвет е отговорен за анализа и разпознаването на деца и ученици, които участват и се въвличат в ситуации на насилие и тормоз, без значение дали извършват проявите или са пострадали от насилието. От анализа координационният съвет дава становище за индивидуална работа по случай с дете, което се намира в ситуация на рисък по смисъла на Закона за закрила на детето и Закона за предучилищното и училищното образование, предлага мерки и конкретни интервенции, които могат да бъдат индивидуална, групова работа и др. Координационният съвет дава становище и насочва ученика към допълнителна подкрепа за личностно развитие на дете в рисък.

Дневникът се съхранява при психолозите на училището.

→ Иницииране на работа по случай, включително насочване на случая към други служби.

При случаи от трето ниво, както и по преценка при случаи от второ ниво, незабавно се уведомява Дирекция „Социално подпомагане“ (Отдел „Закрила на детето“ - ОЗД) и/или полицията. Уведомените институции започват проверка на сигнала по реда на Координационния механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в рисък от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция (виж *Приложение 3: Кой, кога и къде може да подава сигнал за дете в рисък?*), в който следва да се включи представител на училището (учител на група/класен ръководител, училищен психолог). Индивидуалната работа по случай с дете се осъществява интегрирано от мултидисциплинарен екип. При становище от координационния съвет в училище за иницииране на работа по случай или ако не се свика Координационен механизъм за взаимодействие при работа в случаи на деца, жертви на насилие или в рисък от насилие, и за взаимодействие при кризисна интервенция, психологът инициира работа по случай с детето в училище.

Всеки служител в училището е длъжен при установяване на случай на насилие и тормоз

незабавно да уведоми директора на институцията.

❖ Дейности по интервенция на ниво група/клас се отнасят до всички ситуации на насилие и тормоз според приетата класификация (Приложение 1).

→ **Обсъждане между децата/учениците и учителя на групата/класния ръководител** с цел изясняване на възникнал проблем, влиянието върху всички участници и свидетели, последствията, както и възможните решения.

→ **Съвместни действия между класен ръководител или учител и психолог и включване на външни специалисти.** Могат да се организират допълнителни занятия с цялата група/клас с подкрепата на психолога. Могат да се поканят и външни за училището специалисти.
 → Използване на посредник при разрешаване на конфликта.
 → Провеждане на тематична родителска среща.

Работа с родители

Включването на родителите е важна част от реализирането на цялостната политика и важно условие за нейната ефективност. Родителите се привличат като партньори в дейностите по превенция и интервенция.

❖ Партийорството с родителите за съдействие по превенция на насилието и тормоза може да се осъществява чрез:

- Провеждане на тематична родителска среща, в която учителите запознават родителите с цялостната политика, представят основните моменти в механизма и се дискутира тяхната готовност да участват.

- Канят родители, които да представят своите професии, хобита, интереси, така че да направят видима връзка между образоването и приложението му в живота.

- Идентифицират родители, които могат да бъдат посредници за осъществяване на връзка между училището и други организации и институции. Родителското съдействие може да има различни измерения, като:

→ родители – специалисти от областта на помагащите професии (психологи, социални работници, медиатори, лекари) или други професии, които могат да бъдат полезни и с чиято помощ могат да се реализират училищни инициативи;

→ родители, изявили желание да бъдат посредници между училището и родителите или други организации и институции, когато това се налага.

❖ Партийорството с родителите в случаи на интервенция: във всички случаи е необходимо родителите на учащищите в ситуацията на насилие или тормоз деца да бъдат уведомени за случилото се, както и за предприетите от институцията действия за разрешаване на ситуацията.

- Учителят представя ситуацията пред родителите.

- При необходимост информира за ситуацията и предприетите действия с цел изясняване на неизвестните и сваляне на напрежението и останалите родители от групата/класа. По този начин се ограничават различни интерпретации и спекулации поради непознаване на ситуацията. Родителите се информират, че критиките, обидите и неглижирането на другото дете или дета от тяхна страна са недопустими и задълбочат конфликта.

- Разговорът се провежда на подходящо място, в партийорски взаимоотношения, споделят се опасения и гледни точки; добре е от разговора да бъдат изведени конкретни договорености – кой какво може да предприеме и какво се очаква като резултат.

- По преценка учителят може да насочи родителите за консултация с училищния психолог, или с други специалисти при необходимост.

В случай че родителите отказват да съдействат или по някакъв начин саботират действията на училището учителят следва да се обърне към координационния съвет и случая да се обсъди.

Ресурсна обезпеченост

❖ Ръководството на училището осигурява:

- ежегодно обучение на служителите по теми, свързани с насилието и тормоза;

- обучени специалисти за интервенция в ситуации на тормоз в училище;
- информация, материали по темата за насилисто и тормоза в училище, информация за наличните ресурси в общността и други.

Приложения:

Приложение 1: Класификация на формите на насилие и тормоз и предприемане на съответни действия

Приложение 2: Насоки за интервенция

Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в риск?

Приложение 4: Примерен инструмент за оценка

Приложение 5: Процедура за работа по случай

**ПРИЛОЖЕНИЕ 1: КЛАСИФИКАЦИЯ НА ФОРМИТЕ НА НАСИЛИЕ И ТОРМОЗ И
ПРЕДПРИЕМАНЕ НА СЪОТВЕТНИ ДЕЙСТВИЯ**

Нива на насилие и тормоз	Отговор на институцията	Документира не	Последователност на процедурите за интервенция
<p>ПЪРВО НИВО - НАРУШАВАНЕ НА ПРАВИЛАТА:</p> <ul style="list-style-type: none"> * Форми на физическо насилие са например: леко удряне, бутане, щипане, драскане, дърпане на коса, хапане, подриване, замърсяване или разрушаване на нечия собственост. * Форми на психическо насилие са например: омаловажаване, клюкарстване, обиждане, осмиване, засрамване, подтикване, ругане, клеветене, подигравки, унижение, заплахи, нецензурни/неприлични коментари, измисляне на прякори, изключване от групови или съвместни дейности, фаворизация/предпочтения, базирани на различие, разпространяване на слухове. * Форми на сексуално насилие са например: показване на 	<p>На първо ниво действията се предприемат от класен ръководител или учител заедно с родител, като се осъществява педагогическа работа – индивидуално, за група деца/ученици или за цялата група/клас.</p> <p>При наличие на щети от материален характер – те се възстановяват.</p> <p>Ако педагогическата работа не дава резултат и насилиственото поведение се повтаря, последствията са по-сериозни, то тогава следва се да предприемат действия, предписани за ситуации от второ или трето ниво.</p>	<p>Ситуациите от първо ниво не се регистрират в Дневника със случаи, защото са първа проява на насилие и не се тълкува като тормоз.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2) Класният ръководител/учителят подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. 3) Уведомяване на родител от класния ръководител/учителя. 4) Консултации – предприемане на индивидуални разговори с участниците от класния ръководител/учителя. 5) Мерки и действия от страна на класен ръководител/учител – намиране на решение, което удовлетворява страните и служи за пример на наблюдателите. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

неприлични жестове и действия, вербален тормоз със сексуално съдържание, разпространение на истории и изображения със сексуален подтекст, съблазняване от друго дете или възрастен, злоупотреба с власт при подстрекаване, изнудване, склоняване и/или принуждаване към сексуални действия.

- Форми на кибернасилие са например: обидни колажи, снимки, видео, коментари, обаждания и изпращане на обидни съобщения (SMS, MMS, съобщения в социалните мрежи и др.), използване на дискриминативни и обидни етикети, използване на език на омраза, кражба на профили,

Нива на насилие и тормоз	Отговор на институцията	Документира не	Последователност на процедурите за интервенция
<p>ВТОРО НИВО – ПОВТАРЯНЕ НА ЕДНИ И СЪЩИ НАРУШЕНИЯ НА ПРАВИЛАТА ИЛИ НАСИЛИЕ С ПОСЛЕДИЦИ – ТОРМОЗ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Форми на физически тормоз са например: шамаросване, удряне, стъпкване или късане на дрехи, ритане, обграждане, плюене, отнемане и разрушаване на нечия собственост, дърпане на нечий стол изпод него, дърпане за уши или коса. • Форми на психически тормоз са например: изнудване, заплашване, несправедливо наказание, забрана за общуване, отхвърляне и манипулация, подигравки, отправени пред целия клас или група, публично унижение, обиди; интригантстване, разпространяване на слухове, публично отхвърляне и игнориране, неприемане, манипулиране и използване. • Форми на сексуален тормоз са 	<p>На второ ниво действията се предприемат от класен ръководител/ учител заедно с психолог или педагогически съветник, председател или представител на координационния съвет и задължително участие на родител, като се уведомява директора.</p> <p>По преценка се подава сигнал до ОЗД и/или полиция.</p> <p>Координационният съвет прави оценка на риска и може да даде становище за иницииране на работа по случай.</p> <p>Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, следва да се уведоми директора, който следва да се обърне към отделите за закрила на детето.</p>	<p>Ситуацията на тормоз се описва в Дневника със ситуации от свидетеля на случилото се или класния ръководител/ учителя.</p> <p>Възстановяван се на щети при наличие на такива.</p>	<ol style="list-style-type: none"> 1) Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. 2) Учителят/ класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Всеки служител, който е станал свидетел на насилието, може да подаде сигнал към ОЗД. 3) Учителят/ класният ръководител съобщава на Координационния съвет за случая. Прави се оценка на случая и по преценка директорът подава сигнал от името на институцията до ОЗД и/или полицията и се инициира работа по случай. 4) Уведомяване на родител. 5) Мерки и действия – работа на координационния съвет: анализ на ситуацията от регистъра и предприемане на работа по случая. 6) Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

например:
сексуално
докосване,
показване на
порнографски
материали,
показване на
интимни части на
тялото и сваляне на
дрехи, подтикване
или принуждаване
към сексуални
действия,
заснемане в
сексуални пози.

- Форми на
кибертормоз са
например:
непоникано
заснемане и
разпространяване
на снимки и видео,
 злоупотреба с
влогове, блогове,
форуми, социални
мрежи, заснемане и
разпространение
без разрешение,
унизителни за
детето
снимки/видео,
кражба на профил и
използване език на
омраза.

Нива на насилие и тормоз	Отговор на институцията	Документира не	Последователност на процедурите за интервенция
<p>ТРЕТО НИВО – СИСТЕМНА ЗЛОУПОТРЕБА, КАКТО И СИТУАЦИИ, В КОИТО СЪЩЕСТВУВА ОПАСНОСТ ЗА ЖИВОТА И ЗДРАВЕТО ЗА КОЙТО И ДА Е ОТ УЧАСТНИЦИТЕ В СИТУАЦИЯТА:</p> <ul style="list-style-type: none"> Форми на физически тормоз са например: сбиване, задушаване, събаряне, причиняване на изгаряния и други наранявания, намушкване с остръп предмет, провесване от прозорец или високо място, ограничаване на движението, лишаване от храна, излагане на ниски или високи температури и заплашване с оръжие. Форми на психически тормоз са например: сплашване, изнудване със сериозни заплахи, насилиствено отнемане на пари и вещи, клетви, които накърняват сериозно достойнството, 	<p>На трето ниво се уведомява незабавно ОЗД и/или органите на полицията. Действията на ниво институция се предприемат от директора заедно с координационния съвет със задължителното участие на родител и компетентни власти, организации и услуги (центрове за социална работа, здравни центрове, отдел закрила на детето, полиция и др.).</p> <p>Ако присъствието на родител не е в най-добър интерес на детето, например би го наранил, застрашил безопасността му или би нарушил училищната процедура, директорът следва да информира отделите за закрила на детето, центъра за социална работа и/или полицията.</p> <p>При материална щета се съставя Протокол за възстановяване на щетата.</p>	<p>Ситуациите на тормоз от трето ниво се описват в Дневника със случаи, като по тях се предприема интензивна работа, включваща всички участници; правят се оценки на потребностите и план за действие, както и се инициират процедури в съответствие със Закона за закрила на детето, Наредба за приобщаващото образование, Закона за предучилищното и училищното образование.</p>	<ol style="list-style-type: none"> Прекратяване на ситуацията и успокояване/интервенция към всички участници. Учителят/класният ръководител подробно се информира за случилото се от всички свидетели и участници в ситуацията на насилие. Незабавно се уведомява директорът и се подава сигнал към ОЗД и/или органите на полицията. Уведомяване на родител. Консултации – предприсмане на индивидуални разговори с участниците. Мерки и действия от страна на координационния съвет, интензивна работа по случай, информиране и насочване към други служби и/или услуги от страна на директора. Ако друга организация или услуга е въвлечена в работата с детето или ученика, институцията установява връзка с тези организации или услуги и синхронизира дейностите. Проследяване на изпълнението на предприетите мерки и действия.

публично
унижение,
ограничаване на
движението,
склоняване за
употреба на
психоактивни
вещества,
включване в
антисоциални групи
и организации,
изолация, групово
измъчване на
индивиду или група
и организиране на
банди, последиците
от които нараняват
други.

- Форми на
сексуален
тормоз са
например:
съблазняване
от друго дете,
 злоупотреба с
власт при
подстрекаване
, изнудване,
 склоняване
и/или
принуждаване
към сексуални
действия,
блудство,
изнасилване,
кръвосмешени
е.

- Форми на
кибертормоз са
например:
повторно действие
на непоискано
заснемане и
разпространяване
на снимки и
видеозаписи,
 злоупотреба с
влогове, блогове,
форуми, социални
мрежи, профили и

лични данни, заснемане без разрешение, заснемане и разпространение на сцени на насилие, разпространение на записи и снимки и видео на детска порнография.			
---	--	--	--

ПРИЛОЖЕНИЕ 2: НАСОКИ ЗА ИНТЕРВЕНЦИЯ

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз.
2. Подход за възстановяване на щетата.
3. Действия при тежък инцидент или при повторна ситуация на насилие или тормоз.
4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.
5. Действия при насилие на дете/ученик срещу член на екипа на институцията.
6. Действията при насилие на възрастен срещу дете/ученик.

Намесата и справянето с конкретни ситуации на тормоз и насилие е част от цялостната политика на училището срещу насилието. Намесата на възрастните следва внимателно да се обмисли и планира. Тя трябва да бъде последователно прилагана от цялата училищна общност, за да бъде максимално ефективна.

Важно е да не бъдат омаловажавани и първите прояви на влошаване на отношенията между децата, както и поведението, което е неприемливо. Тези ситуации представляват първо ниво от приетата класификация (*Приложение 1*). Необходимо е още при най-малките сигнали и съмнения за тормоз да се предприемат стъпки, за да се предотврати ескалация на насилието и да се изпрати ясно послание, че такова поведение няма да бъде толерирано. Вниманието трябва да бъде насочено както към проявите на физически тормоз, така и към неговите социални и психологически измерения.

1. Прекратяване на ситуация на насилие и тормоз

Задължение на всеки служител на училището е да се намеси, за да прекрати ситуация на насилие/тормоз, на която е станал свидетел или за която е получил сигнал (от дете, родител или друг служител от детската градина, училището, центъра за подкрепа за личностно развитие, специализираното обслужващо звено):

❖ в случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическият интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място;

❖ не трябва веднага да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това може да се случи на по-късен етап. Важното е учителят ясно да обяви пред всички, че това е насилие и то е недопустимо поведение. В този момент не е добре да се разпитва за подробности и детето, което е потърпевшо, особено в присъствието на детето,

което е нанесло насилието/тормоза и на други деца, защото това може да урони неговото достойнство. Фокусът на интервенцията трябва да бъде насочен към децата – свидетели на насилието, към средата, а не към активните участници и потърпевшите в ситуацията на насилие;

❖ когато става въпрос за първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата или да се наложи друга предварително съгласувана мярка.

2. Подход за възстановяване на щетата

Подходът за възстановяване на щетата се основава на принципа, че „всяка щета, нанесена на друг, трябва да бъде възстановена“ и включва съответните действия в тази посока. Подходът е предварително съгласуван с цялата общност, включително и с децата, и е част от политиката на училището. Възстановяване на щетата е принцип, който предполага, че хората правят грешки. Грешките следва да бъдат поправени, като същевременно не се налагат наказания. Този принцип подчертава посмането на отговорност за неприемливо поведение и за позитивно решаване на проблема. Възстановяването на щетите успешно може да се прилага за материали и за нематериални щети.

Подходът за възстановяване на щетата изисква време и по-задълбочен разговор с детето, което е извършило насилие, за да му се помогне да разбере какви са последствията от неговата постъпка. Поради тази причина е най-добре този подход да се приложи от учителя/класния ръководител, психолога. Важно е учителят със спокоен и умерен тон, както и с държанието си, да покаже ясно, че проблемът е в начина на поведение, а не в личността на самия ученик, и че се действа с оглед отново да се възстановят ценностите, към които цялото училище се придръжа, а не за да бъде наказан:

❖ като първа стъпка учителят/класният ръководител изслушва детето. Не е желателно детето да се изслушва съвместно с потърпевшото дете;

❖ ключов момент във възстановяването на щетата е, че учителят/класният ръководител разговаря с детето, а детето само предлага как ще поправи грешката си, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевш от насилието. Този процес се медиира от ангажирания в случая учител/класен ръководител или психолога;

❖ след изясняване на ситуацията и постигане на договореност, учителят/класният ръководител за определен период от време проследява поведението на децата и дава обратна връзка. Учителят може да потърси съдействие и от другите учители, които също да наблюдават поведението на децата и да реагират своевременно. Психологът също може да подпомогне работата на учителя като наблюдава детето във взаимоотношенията му с другите деца и даде насоки за действията и мерките, които учителят да предприема при необходимост;

❖ при преценка може да бъде насочено към услуги в общността.

3. Действия при инцидент, криза или при повторна ситуация на насилие или тормоз.

При повторна ситуация на насилие или когато има случай на инцидент или криза се следват предписанията от механизма, описани в *Приложение 1. Класификация на формите на тормоз и предприемане на съответни действия*:

❖ при инциденти и кризи се препоръчва работа в групов формат (например работа с цялата група/клас), като кризисна интервенция с от минимум 45 минути до 1 час и 30 мин. в определени рамки – затворено пространство, в което участниците не допускат нови лица, и др. Предлага се пространство, в което да се вентилират емоциите от преживяното и да се даде възможност за преработка.

Най-подходящо е тази интервенция да бъде извършвана от психолога. Честа спонтанна

реакция на възрастните е заставането на страната на „жертвата“ и наказване на „насилника“. Ключово при интервенцията на възрастните е приемането на разбирането, че детето, обект на тормоз, не се нуждае от състрадание, а детето, извършил тормоз, не се нуждае от наказание, особено което го унижава, а от разбиране и съпатия (съпреживяване), за да може то да развие това чувство към другите;

- ❖ работата с деца, които са обект на тормоз, трябва да бъде насочена към формиране на умения за справяне с подобно поведение. Важно е учителят/класният ръководител да поговори с детето, по възможност още същия ден (или веднага след като е разбрали за случая, ако се касае за ситуация, за която е научил случайно) и да разбере какво точно се е случило. Ако е необходимо отделни факти могат допълнително и дискретно да бъдат проучени;
- ❖ погрешно е открыто и публично пред другите деца да се оказва подкрепа на потърпевшото дете, защото това допълнително ще урони достойнството на детето пред неговите върстници. При този първи разговор е важно да се предложи на детето подкрепа, като се разговаря с него какво точно ще му помогне да се почувства сигурно;
- ❖ необходимо е да се подчертава поверителността на разговора, като се спомене кои ще бъдат уведомени за случилото се;
- ❖ детето трябва да почувствава доверие и сигурност за споделяне, което е особено важно ако насилието се повтори. Може да му се предложи да поговори с психолога в училище;
- ❖ не е препоръчително да се прави среща между детето, върху което е упражнено насилието, и детето, което с извършило насилието, с цел да се помирят и да се разберат. Такива срещи могат да доведат до неблагоприятни последствия. При създаване на необходими условия обучените специалистите в училище могат да реализират медиация с цел възстановяване на емоционалната и моралната щета и взаимовръзките между децата;
- ❖ детето се наблюдава в следващите дни, за да се знае как се чувства, и при необходимост отново се разговаря с него;
- ❖ необходимо е да се работи с наблюдателите не само на нивото на превенцията, но и след ситуация на тормоз;
- ❖ не се отстраняват наблюдателите, когато се прекратява или управлява ситуация на тормоз, като всички, които са били там, следва да видят какво се прави съгласно правилата в училище;
- ❖ валидират се правилата и етиката на поведението и се подкрепят тези, които са се намесили в защита ценностите на училището. На останалите се споделя очакването да направят същото, ако се случи в бъдеще;
- ❖ насырчават се отговори на насилието с думи, търсещи помощ и съобщаване за случая;
- ❖ при преценка детето може да бъде насочено към услуги в общността.

4. Насочване на детето и неговите родители към програми и услуги в общността.

Насочването на детето и неговите родители към консултация и психологическа работа следва да се осъществява от психолога. Насочващият трябва да е запознат с услугите в общността и да даде пълна и конкретна информация на родителите за възможните услуги и програми – къде може да се консултират, колко струват консултациите, какво представляват консултациите, какъв е метода на работа и т.н. Училището следва да имат актуална информация за наличните услуги в общността, като центрове за превенция и консултивни кабинети към местните комисии за борба срещу противообществените прояви на малолетните и нестъпнолетните, центрове за обществена подкрепа, комплекси за социални услуги, общински съвети по наркотичните вещества, програми, предлагани от неправителствени организации и др. Важно е насочването да се направи конкретно и с грижа, за да могат родителите и детето да се възползват, а не да го приемат като мярка за наказание.

5. Действия при насилие на дете/ученик срещу член на екипа на институцията:

- Действието се прекратява незабавно от възрастен, който е в близост до мястото на

извършеното насилие.

- Оказва се помощ в случай, че има пострадал/пострадали.
- Детето трябва да бъде отделено с оглед на възстановяване на сигурността. Отделянето на детето може да бъде временно до успокояването му, осъществява се психологическо консултиране/кризисна интервенция.
- Уведомяват се родителите на детето.
- С детето започват дейности за установяване на причините, изясняване на ситуацията, оценка на проблема. С него задължително разговаря психолог. Последният дава становище след оценката на проблема и поведението за целите на вземането на решение за последствията от Педагогическия съвет.
- Училището организира провеждане на педагогически съвет за вземане на решение за последващи действия. Обсъждат се възможни действия и се прави план за работа с детето.

6. Действията при насилие на възрастен срещу дете/ученик:

- При насилие на възрастен над дете незабавно се подава сигнал към ОЗД и/или полиция и се свиква Координационния механизъм за дете в рисък.
- Училището извършва последователни действия – описани в *Приложение 3: Кога, кой и къде може да подава сигнал за дете в рисък?*
- С пострадалото дете разговаря психолог, който прави оценка и изготвя становище.

ПРИЛОЖЕНИЕ 3: КОГА, КОЙ И КЪДЕ МОЖЕ ДА ПОДАВА СИГНАЛ ЗА ДЕТЕ В РИСЪК?

1. Кога се подава сигнал за дете в рисък?
2. Кой подава сигнал за дете в рисък или в ситуация на насилие и тормоз?
3. Къде може да се подава сигнал за дете в рисък или в ситуация на насилие и тормоз?

1. Кога се подава сигнал за дете в рисък?

Съгласно Закона за закрила на детето (чл. 7, ал. 1) „Лице, на което стане известно, че дете се нуждае от закрила, е длъжно незабавно да уведоми дирекция „Социално подпомагане“, Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи. Съгласно ал. 2 „Същото задължение има и всяко лице, на което това е станало известно във връзка с упражняваната от него професия или дейност, дори и ако то е обвързано с професионална тайна“.

2. Кой подава сигнал за дете в рисък от насилие и тормоз?

При идентифициране на случаи на насилие и тормоз на деца/ученици в училище директорът следва да бъде незабавно уведомен. От страна на институцията сигналът се подава от директора. Всеки член на институцията, който е станал свидетел на ситуация на насилие и тормоз, е длъжен незабавно да уведоми ОЗД и/или полицията.

Съгласно Правилника за прилагане на Закона за закрила на детето (чл. 10, ал. 5) в случаите, относящи се до насилие над дете, се разглеждат и анонимни сигнали. В случай на подозрение за ситуация на тормоз, всеки служител в институцията може да проведе консултация, като се свърже с Националната телефонна линия за дета и разговаря с консултант на телефон 116 111, а в ситуации на кибернасилие и кибертормоз – да се свърже с Националния център за безопасен интернет на телефон 124 123 или чрез сайта www.safenet.bg.

3. Къде може да се подава сигнал за дете в рисък от насилие и тормоз?

Към Държавната агенция за закрила на детето функционира Национална телефонна линия за деца 116 111, която работи 24 часа в денонощието. Линията е с национално покритие, достъпна от територията на цялата страна, напълно безплатна за обаждашите се, независимо дали звънят от стационарен или мобилен телефон. Националната телефонна линия за деца предоставя консултиране, информиране и помощ по всякакви въпроси и проблеми, свързани с деца. Към нея при необходимост могат да се обръщат за съдействие и професионалисти. В случаи, касаещи насилие и тормоз в интернет (кибернасилие и кибертормоз), сигнал може да се подава към Националния център за безопасен интернет. Към центъра функционира консултативна линия, отворена в работните дни между 10 и 16 часа на телефон 124 123, имейл helpline@online.bg и чат в сайта www.safenet.bg. Консултациите на линията са анонимни и на нея могат да се свързват както деца, така и професионалисти и родители. Сигнал може да бъде подаден и към националния телефон за специални повиквания: 112.

Според Координационния механизъм, в случай че сигналът за насилие бъде приет от някой от визиряните органи за закрила – получен от дирекция „Социално подпомагане“ (отдел за закрила на детето), Държавната агенция за закрила на детето или Министерството на вътрешните работи, съгласно чл. 7 от Закона за закрила на детето той е длъжен да уведоми за това останалите незабавно до 1 час от регистриране на сигнала, включително по телефон и факс. Сигналът се изпраща в дирекция „Социално подпомагане“ по настоящия адрес на детето. Съгласно Координационния механизъм във всеки един отдел „Закрила на детето“ при дирекция „Социално подпомагане“ началникът на отдела е на разположение, като той определя отговорен социален работник. В отдел „Закрила на детето“ определеният отговорен социален работник извършва проверката на сигнала до 24 часа от неговото постъпване.

При проучването на сигнала социалният работник може да потърси съдействие от страна на детската градина/училището – информация за детето, за взаимоотношенията му с децата, впечатленията на учителите, т.е. информация, с която да бъде направена оценка на случая. При проучването на сигнала и предприемането на действия се изисква работа в екип от страна на различни специалисти, за да се направи точна оценка и да бъдат съгласувани действията на различните специалисти.

В случай че бъде установен рисък за детето, трябва да бъдат предприети мерки за закрила и да започне работа по случая. Изготвя се общ план, в който се описват планираните мерки, като социалният работник е отговорен и следи за изпълнението на плана. Мултидисциплинарният екип на местно равнище следва да си постави единна стратегическа цел, за постигането на която следва да изготви съвместен план за действие с разписани конкретни задачи със срок за изпълнение. Всеки един от посочените по-горе участници в мултидисциплинарния екип набелязва и предлага на останалите от екипа конкретни задачи по случая, които да изпълни, съобразно собствените си правомощия и в съответствие с нормативната уредба. Конкретните задачи за изпълнение следва да бъдат зададени така, че да може всеки участник да действа съобразно оперативната си самостоятелност, като изпълнението на конкретните дейности и задачи бъде подкрепено със съдействието на останалите участници и в същото време това да спомогне за крайния резултат – дългосрочна цел, която трябва да гарантира в най-голяма степен интереса на засегнатото дете.

Ролята на социалния работник е свързана с проучване на семейната среда и предприемане на мерки за закрила. В същото време той има правомощията и ангажимента да консултира родителите, да подпомогне тяхната ангажираност в работата с детето на равнище детскa градина/училище. Социалният работник може да консултира семейството, да насочи родителите и детето към подходящи социални услуги и консултации.

ПРИЛОЖЕНИЕ 4: ИНСТРУМЕНТ ЗА ОЦЕНКА

ВЪПРОСНИК ЗА ТОРМОЗА В УЧИЛИЩЕ

След като прочетеш внимателно всеки въпрос, огради с кръг верния според теб отговор.

1. В твоето училище какво правят децата, които тормозят други деца?
(Можеш да оградиш повече от един отговор.)

2. Къде се случва децата да бъдат тормозени

(Можеш да оградиш повече от един отговор.)

3. Случвало ли се е досега теб да те тормозят през тази учебна година?

4. Ако ти се е случвало да те тормозят през тази учебна година, колко често?

5. Ако ти се е случвало да те тормозят, дечата, които те тормозят -

- а) от твоя клас
б) от други класове
в) от твоя клас и от други класове

а) момчета
б) момичета
в) момчета и момичета

6. Ако ти се е случвало да те тормозят, депата, която те тормозиха бих...

- а) сами
 - б) с тях имаше и други деца, които също те тормозиха
 - в) с тях имаше и други деца, но те само гледаха

7. Случвало ли се е някой да те тормози през тази седмица?

8. Когато теб те тормозиха, ти каза ли на някого? (Можеш да оградиш повече от един отговор.)

9. Ако си казал на някого, това помогна ли ти, доведе ли до спирането на тормоза?

- в) досега не се е случвало да ме тормозят

10. Виждал ли си да тормозят други деца в училище?

11. Колко често си виждал да тормозят други деца в училище?

12. Ако си виждал да тормозят други деца в училище, казвал ли си някого за това?

13. Виждал ли си да тормозят деца извън училище?

14. Случвало ли се е ти да тормозиш друго дете през тази учебна година?

- а) почти всяка седмица б) почти всеки месец в) един-два пъти през учебната година
г) не се е случвало да тормозя друго дете през тази учебна година

15. Случвало ли се е да тормозиш друго дете през тази седмица?

- а) да б) не

16. Кой ти помага най-много, ако се случи някой да те тормози?

- а) никакой от учителите б) майка ми в) баша ми
г) брат ми или сестра ми д) приятелите е) друг човек (посочи кой);
ж) никой з) досега не се е случвало да ме тормозят

17. Има ли в твоя клас деца, които обичат да тормозят другите?

18. Ако има, колко са на брой?

19. Има ли в твоя клас деца, които често са тормозени от другите деца?

а) да б) не

20. Ако има, колко са на брой?

Ти си: а) момче б) момиче Навършени години: Клас:

ПРИЛОЖЕНИЕ 5: ПРОЦЕДУРА ЗА РАБОТА ПО СЛУЧАЙ

Първа стъпка: Прекратяване на ситуацията на тормоз.

➤ Задължение на всеки учител е да се намеси, за да прекрати ситуацията на тормоз, на която е станал свидетел.

➤ В случай на физически тормоз децата трябва да бъдат разделени и да се прекрати физическият контакт между тях незабавно; когато има опасност за живота на детето, неговото здраве и физическият интегритет може да се използва разумна физическа сила под формата на избутване, издърпване, задържане на място.

➤ Да се информират класния ръководител и представител на ръководството.

➤ При наранявания първо се търси съдействие от медицинско лице в училище.

➤ Веднага не трябва да се разпитва за случилото се, да се обсъждат причините за насилието или да се изяснява ситуацията. Това се случва на по-късен етап.

Втора стъпка: Реакция спрямо ученик, който е упражнил тормоз.

➤ При първа проява, която не е тежка по отношение на нанесената вреда, може да се приложи подходът за възстановяване на щетата. Той се прилага от класния ръководител или психолог.

➤ Подходът за възстановяване на щетата изисква време и задълбочена работа с детето, което е извършило насилие, за да разбере, че проблемът е в начина на поведение, а не в неговата личност. Ключов момент е детето само да предложи как да възстанови щетата, с което отново ще се възстанови нарушената ценност. С това негово предложение трябва да се съгласи и детето, което е потърпевшо от насилието. Този процес се мерира от учител/класен ръководител или психолог.

Трета стъпка: Реакция спрямо ученик, който е обект на тормоз.

➤ Класният ръководител разговаря с ученика при възможност още същия ден. При необходимост се търси съдействие от психолог.

➤ Акцентира се, че разговорът е поверителен, но се отбележва кои ще бъдат уведомени за случилото се.

Четвърта стъпка: Реакция спрямо наблювателите.

➤ Класният ръководител подкрепя поведението на тези, които са се намесили в защита на тормозения ученик. Насърчава такова поведение и у останалите ученици.

➤ Класният ръководител инициира теми свързани с толерантното общуване и ценностите.

Пета стъпка: Реакция при повтаряне на едни и същи нарушения на правилата или

насилие с по-сериозни последици.

Предприемат се действия от класен ръководител ,психолог,Директор.Незабавно се уведомява родител ,а при необходимост-Дирекция „Социално подпомагане”.

Шеста стъпка:Реакция при злоупотреба със сила,както и при екстремни ситуации в които съществува опасност за живота и здравето на ученика.

1.Уведомяване на Дирекция „Социално подпомагане” „Държавна агенция за закрила на детето и органите на Полицията.

2.Предприемане на действия от Директора на учебното заведение,Координационния съвет,родителите и компетентните власти.

3.Уведомяване на МКБППМН.